

דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויזן - גליון תרס"ו

פרקי אבות פרשת כי תבא תשע"א לפ"ק

חנינא בן דוסא שהיה אומר על החולה 'זה חי', ובמקומו יהיה 'זה מת' שהרשע ימות תחתיו.

ומצינו עוד כיוצא בזה רבי חנינא בן דוסא בגמרא (בבא קמא ג.) מעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור גדול, והודיעו את רבי חנינא בן דוסא, שעה ראשונה אמר להם שלום, שניה אמר להם שלום, שלישית אמר להם עלתה. אמרו לה מי העלך, אמרה להם זכר של רחלים נזדמן לי וזקן אחד מנהיגו ע"כ. וברש"י זכר של רחלים, אילו של יצחק וזקן מנהיגו זה אברהם ע"כ ויש להבין למה נתגלגל לה הנס על ידי אברהם ביחד עם אילו של יצחק. וכתב בפני יהושע שם וז"ל, ויראה שרמוזה בזה, דודאי נגזר עליה משמים למיתה, אלא שהועיל לה תפלתו של רבי חנינא בן דוסא, וכיון שנגזר עליה מהשמים, אי אפשר לבטל הגזירה עד שיוותן תמורתה איזה אדם אחר, כדמצינו בכמה דוכתא, בנחל קישון (פסחים קח:), וכעובדא דרב ביבי (חגיגה ד:), ועיקרו מפורש בזהר גבי נחשא, שלכך נוהגין העולם ליקח תרנגול בערב יום כיפור לכפרה, ואם כן נרמז בזה הענין כמו שהיה באיל של יצחק שנקרב תמורתו, כן נעשה לה עכל"ק.

ולכך ביומא דרינא בראש השנה שכל העולם נידון בו, מי יחיה מי ימות, מי יעני ומי יעשר, אנו תוקעין בשופר באילו של יצחק, לרמז בו שגם אם יצאה הגזירה ח"ו לרעה, הרי עוד יכולין להעביר את הגזירה לרשעים ואומות העולם, וכמו שהיה באילו של יצחק, שדיבורו של הקב"ה לא חזר ריקם, ומכל מקום לא נפגע יצחק כלום, כן נזכה גם אנו להעביר את רעת היהודים שנגזר עליהם על אחרים, וזה חי, וזה מת תחתיו.

ומעתה יתכן שהרשע שהוא שעובר על מצות ה', ונגזר שיבוא עליו כל הקללות האלו, יתברך בלבבו שיכולין עוד להעביר את הגזירה על אחרים, ולא יפגע בו הרעה, על כן הדגיש הכתוב, והיה אם לא תשמע בקול ה' אלקך, ובאו עליך כל הקללות האלה 'זהשיגוך', ולא יזכו להעבירם ממנו ולהמשיכם על אחרים.

אך יש לומר בזה עוד, ונבאר פירוש אריכות לשון הכתוב, והיה אם שמוע תשמע בקול ה' אלקך וגו', ונתנך ה' אלקך עליון על כל גויי הארץ, ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך, כי

במשנה (אבות ג-יז) הכל צפוי והרשות נתונה, 'ובמזב' העולם נידון ע"כ. ופירשו ברש"י וברע"ב במדת הרחמים ע"כ. ויש לדקדק דיותר יוצדק לומר 'בחסד' או 'ברחמים' העולם נידון, דהרי הדין הוא לפעמים גם לרעת האדם, אלא שממעט הרעה בחסדו. וצריך לומר דקאי על ה', דלפי מדת טובו וחסדו הוא דן את העולם. – ולהלן במשנה (ג-יז) החנות פתוחה, והחנוני מקיף וכו', והגבאים [יסורין ופגעים רעים] מחזירין תדיר בכל יום, ונפרעין מן האדם לדעתו ושלא לדעתו [פעמים שזוכר את חובו ואומר יפה דנתני, פעמים ששוכח וקורא תגר כנגד דינו של מקום ברוך הוא] ע"כ. ויש לומר בזה עוד כוונה במה שאמר שנפרעין מדעתו ושלא מדעתו.

ונראה בהקדם לבאר בפרשתינו שאמר הכתוב, והיה אם שמוע תשמע בקול ה' אלקך וגו', ובאו עליך כל הברכות האלה 'זהשיגוך' (כח-א). והיה אם לא תשמע בקול ה' אלקך וגו', ובאו עליך כל הקללות האלה 'זהשיגוך' (כח-ב). ולכאורה הא דנאמר 'זהשיגוך' נראה כמוותר, דכיון שיבואו הברכות והקללות עליו בודאי ששיגו אותו. ונראה דהנה איתא בגמרא (ראש השנה יז.) אמר רבי אבהו למה תוקעין בשופר של איל, אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקדת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני ע"כ. ולכאורה אכתי צריך ביאור דהא אין בהשופר רמז לעקדת יצחק, אלא להאיל שנסחט תמורתו.

ונראה דאיתא במשנה (ברכות לד:.) אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים, ואומר זה חי וזה מת וכו' ע"כ. וקשה איך יפתח פה לומר על חולה שהוא עוד חי שימות, הלא גם המספר שפלוני מת ונח נפשיה, נאמר עליו (משלי י-ח) ומוציא דבה הוא כסיל (פסחים ג:), ומכל שכן על אדם חי. ופירשו דאיתא בזהר הקי דהגם שהקב"ה גוזר וצדיק מבטלה (מועד קטן מז.), מכל מקום לא איש א-ל ויזכר וכן אדם ויתנחם (במדבר כג-יב), אלא אם נגזרה גזירה לא ינוח הנחש שששלח עד שנותנים לו כופר, וכמו שדרשו (ברכות סב:) ואתן אדם תחתוך (ישעיה מג-ד), אל תקרי אדם אלא אדום. וכתוב (ישעיה מג-ג) כי אני ה' אלקך קדוש ישראל מושיעך, נתתי כפרך במצרים, כוש וסבא תחתך. ולכן אומרים (כתפלת ר"ה) ותשובה ותפלה וצדקה 'מעבירין' את רוע הגזירה, ולא מבטלין, אלא מעבירין אותן על אומות העולם. וכן היה עושה רבי

תשמע בקול ה' אלקיך (כה-א). ונראה כי בפרשה הקודמת נצטוו תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח (כה-ט). ויש לומר דהכתוב אומר ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך (דברים ה-ד), הרי דהתרומומות הלב מביאה לידי שכחת ה', ורק מי שנפשו שפלה ורוחו נמוכה, נבוה בעיניו נמאס, הוא נכנע תחת ה' תמיד וזוכרו בכל עת. ובהיות שקליפת עמלק היא גיאות והתרומומות, עמל"ק בנימטריא ר"ם, ולכן כאשר תמחה את זכר עמלק, אז 'לא תשכח' את ה', כי התרומומות האדם בעיני עצמו מביאו לידי שכחת ה'.

זמרה הסיבה שמביאה את האדם להתרומומות, מפרש הכתוב שם, השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך וגו', פן תאכל ושבעת, ובתים טובים תבנה וישבת, ובקרך וצאנך ירביון, וכסף וזהב ירבה לך, וכל אשר לך ירבה, ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך וגו', ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה (ה-יא). וכן פירש רש"י בפרשת קריאת שמע, ואכלת ושבעת, השמרו לכם פן יפתה לבבכם וגו' (יא-ט), השמרו לכם, כיון שתהיו אוכלים ושבעים, השמרו לכם שלא תבעטו, שאין אדם מורד בהקדוש ברוך הוא אלא מתוך שביעה וכו' ע"ש. ואם כן ברכות עולם הזה יכולין להעביר את האדם על דעת קונו.

אמנם בעוסקי תורה ושומרי מצותיה לא כן הוא, אדרבה ביותר שמתברך במעשה ידיו, דעתו רחבה לעבודת ה', ומקדש זמנו לתורה, ומרבה צדקה וחסד מנכסיו, ומודה תמיד לה', כי מכיר שהוא הנותן לך כח לעשות חיל, וכל מה שמתגדל הרחבת דעתו הוא מנצל זאת לעבודת ה' ביתר שאת. וכמו שמצינו באבות הקדושים שכולם היו עשירים אדירים, ונתברכו בכל מכל כל, באברהם כתיב וה' ברך את אברהם בכל (בראשית כד-א), וביצחק כתיב וילך הולך וגדל עד כי גדל מאד (שם כו-ג), שהיו אומרים ובל פרדותיו של יצחק, ולא כספו וזהבו של אבימלך (רש"י שם), וכמו כן ביעקב כתיב ויפרוץ האיש מאד מאד (שם ל-ג). וכאשר הרגיש יצחק בגודל מעלתו של יעקב, ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' (שם כו-ב), בירך אותו ויתן לך האלקים ממל השמים וגו', יתן ויחזור ויתן, כי בודאי ינצל אותו לכבוד ה', ולא יבוא ח"ו להחליש עבודת קונו, אלא אדרבה יוסיף בהם כבוד שמים.

ומצינו כן בגמרא (חולין פט.) לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם וגו' (דברים ו-ז), אמר להם הקב"ה לישראל חושקני בכם שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני, נתתי גדולה לאברהם אמר (בראשית יח-כז) לפני ואנכי עפר ואפר, למשה ואהרן אמר (שמות יז-ז) ונחננו מה, לדוד אמר (תהלים כב-ז) ואנכי תולעת ולא איש. אבל עובדי כוכבים אינן כן, נתתי גדולה לנמרוד אמר (בראשית יא-ד) הבה נבנה לנו עיר, לפרעה אמר (שמות ה-ב) מי ה' לסנתריב אמר (מלכים ב יח-לה) מי בכל אלהי הארצות וגו', לנבוכדנצר אמר (ישעיה יד-ד) אעלה על במתי עב, לחזרם מלך צור אמר (יחזקאל כב-ב) מושב אלהים ישבתי בלב ים ע"כ.

וזרה שאמר, והיה אם שמוע תשמע בקול ה' אלקיך וגו', והקב"ה ישפיע לכם ברכתו, אם בחוקתי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם, לא תחוש שתהיה כגויי הארץ שבשעה שמשפיע להם גדולה הם בועטים, אלא ונתת ה' אלקיך עליון על כל גויי הארץ, אתה תעמוד במעלה יתירה יותר מהם, שאצלם השפיע מביאה להתרומומות ושכחת ה', אבל אתה תתעלה במדרגה יותר מהם, ואדרבה ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך, הם יביאו אותך לידי השגות גדולות בעבודת ה', כי תשמע בקול ה' אלקיך. ועל דרך שפירשו הצדיקים, וכסף וזהב ירבה לך, ורם לבבך, יתרומם לבבך לבוראך, ושכחת את ה' אלקיך, תהיה שכיח ומצוי אצלו ית"ש.

ואמר הכתוב שוב, והיה אם לא תשמע בקול ה' אלקיך וגו', ובאו עליך כל הקללות האלה והשיגוך (כה-ט). ויש להבין הלא אמרו אין והיה אלא לשון שמחה (ויקרא יא-ז), ולשמחה מה זו עושה בפרשת התוכחה. אך הענין הוא כי אנו מתפללים (בתפלה יום הכיפורים) הרי אני לפניך ככלי מלא בושה וכלימה, יהי רצון מלפניך ה' אלקי שלא אחמא עוד, ומה שחמאתי לפניך מחוק ברחמיך הרבים, אבל לא על ידי יסורים וחליים רעים. ונראה הכוונה דידוע ממרן הבע"ל שם טוב זי"ע כי השי"ת מעורר את האדם לתשובה בשני דרכים, לפעמים על ידי ריבוי השפעות טובות, ולפעמים על ידי צרות ויסורים. והיינו כי תכלית הצרות להזכיר את האדם שחמא, וכמאמרם (ברכות ה.) אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו. אבל יש גם דרך שני על ידי השפעות טובות, שהאדם הנבון המכיר שפלותו, וידוע איך הרבה לפשוע נגדו יתברך, ורואה איך שה' משפיע לו טובות רבות שאינו ראוי לזה, הרי הטובות הללו הם אצלו כמדקרות חרב, והטובות עצמם נחשבים לו ליסורים, שמייסר עצמו בפנימיותו, ומתבייש מקונו, איך משלם רעה תחת טובה. (ועיין בהקדמת שו"ת קול אריה אות ו.)

וזה הפרש בין שני האופנים הללו, אם עושה התשובה על ידי הטובות או על ידי הצרות הוא, דבשעה שמתייסר בצער של יסורין, חסר לו ההרחבת הדעת בתשובתו, ראשו ולבו בל עמו, כי חסר לגופו הצמרכותו, וזה מבלבל דעת האדם, ועניות מעברת דעתו של אדם. לא כן אם ה' משפיע לו טובות, אם כי הוא בצער על ידי זה, ובא להכנעה ובושה, מכל מקום כיון שהגוף יש לו די מחסורו, לבו ודעתו עמו, ומתרחב דעתו בעבודתו ותשובתו, וההשגות שלו בתשובתו לקונו מתרוממת.

ולכן אנו מבקשים, הן אנו יודעים גודל שפלותינו, הרי אני לפניך ככלי מלא בושה וכלימה, ויודעים אנו גודל העונש המגיע לנו, אבל בקשתינו הוא, ומה שחמאתי לפניך מחוק ברחמיך הרבים, בריבוי השפעות של רחמים וחסדים, אבל לא על ידי יסורין וחליים רעים, המבלבלין דעתו של אדם בעבודת קונו.

ובתפארת שלמה (פ' ויחי) כתב לפרש הכתוב (שיר א-ד) משכני אחרך גרוצה, כי בקנין משיכה מצינו שני אופנים,

הא' קורא לה והיא באה, והב' הכישה במקל ורצתה לפניו (קידושין כב:), והיינו כי ה' יוכל להמשיך את האדם אליו באהבה ובחסד, אבל אם אחר שקורא לה לא באה, אז צריכין המשיכה השניה של הכישה במקל ביסורין ח"ו. וזהו שאמר יעקב, האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים (בראשית מט-א), שהיה מתפלל על אחרית הימים קודם ביאת הגואל, שאין בנו עוד כח לסבול היסורין מכובד הגלות ח"ו, הנה יקרא אתכם בקריאה בעלמא, ויהיה המשיכה אליו בקריאה, והיא בבחינת הדעת, ולא על ידי יסורין ח"ו ע"ש. (ועיין שם עוד בשער התפלה עה"פ נחיה).

והקב"ה א-ל רחום וחנון, באמת מתחלה מעורר את האדם בריבוי שפע, הוא נותן לו חיים ובריאות, וממציא לו זיווג, ומשפיע לו פרנסתו, ונותן לו בנים ובנות, והחכם והגבון מתבונן וכי אני ראוי לכל זה, ומה אני משלם עבור קוני על כל זה. אבל הסכל בא להתרוממות נפשו, לא חסר לו כלום, ורם לבבך ושכחת את ה' אלקך, ואז הקב"ה צריך לעוררו בהדרגה השני, העשיר בעושרו, והעני בגופו וכו' ה' ישמרנו. ואא"ז ו"ל בספרו **אבן שלמה** בפרשתנו (אות י) פירש מה שנאמר בתוכחה, ובאו עליך כל הקללות האלה וגו', תחת אשר לא עבדת את ה' אלקך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל (כח-מז). ולכאורה בשביל שלא עבדנו את ה' בשמחה נהיה נענשים כל כך בקללות הגדולות האלה, הלא סוף כל סוף עבדנו את ה'. אך הכוונה הוא שהסיבה שהקב"ה צריך להביא עלינו הצרות והיסורים הללו, הם יען אשר לא שמת ללבך לבוא להכנעה ובושה לעבוד את ה' מרוב כל מן המצבות, שאז היית יכול לעבוד את ה' בשמחה, ולא עשית כן, על כן מן הצורך להזכירך על ידי צרות ויסורין.

ופירש בזה הכתוב, והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפלה (כח-כט), דתיבת באפלה מיותר, דכל עור הוא באפלה, ודי באומרו כאשר ימשש העור. אך ידוע שכל הקללות הללו כלול בהן גם ברכות והדרכות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. והנה הצרות והיסורים מכונה חשך ואפלה, ושפע הצלחה וטובה נקרא יום. ולפי זה צהרים יכונה המצבות היותר גדולות שהם בתוקף גדול כמו השמש בצהרים. וזהו שאמר והיית ממשש בצהרים, פי' תהיה ממשש במעשיך (וכדאיאת בגמרא עירובין יג. ימשש במעשיו) בצהרים, על ידי גודל וריבוי המצבות, כאשר ימשש העור באפלה, כמו העור שאינו רואה שפלות עצמו, ממשש במעשיו רק על ידי אפלה צרות ויסורין, כמו כן תהיו אתם ממשש על ידי רוב המצבות המכונה צהרים ודפח"ח.

ובזה נראה לבאר הכתוב (תהלים קכח-א) שיר המעלות אשרי כל ירא ה' ההולך בדרכיו וגו', אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך, בניך כשתילי זיתים סביב לשלחנך, הנה כי כן יבורך גבר ירא ה'. ונראה דאיאת במדרש (שמו"ד לו-א) זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך (ירמיה יא-מז), מה הזית הזה, עד שהוא באילנו מגרגרין אותו, ואחר כך מורדין אותו מן הזית ונחבט, ומשחובטין אותו

מעלין אותו לגת, ונותנין אותו במטחן ואחר כך מוחנין אותו, ואחר כך מקיפין אותו בחבלים, ומביאין אבנים, ואחר כך נותנין את שומנו. כך ישראל באין עובדי כוכבים וחובטין אותן ממקום למקום, וחובשין אותן וכופתין אותם בקולרין ומקיפין אותן טרמיטין, ואחר כך עושין תשובה והקב"ה עונה להם, מנין שנאמר (שמות ב-כג) ויאנחו בני ישראל, וכן (דברים ד-ג) בצר לך ומצאוך, כי א-ל רחום ה' אלקך, הוי זית רענן יפה פרי תואר ע"כ. הרי כי ישראל נמשלו לזית שחובטין אותם ועל ידי זה עושין תשובה.

אבל חבטה זו שייך גם באופן אחר, והוא בריבוי השפע לעם ישראל, אשה ברוכה ובנים ברוכים ומצליח ביגיע כפיו וכו', אשר החכם מתעורר מזה גם כן לשוב אל ה' בעוד מועד, שלא יצטרכו לחובטו ולחובשו ולכפותו בקולרין. וזהו שמשבח הכתוב אשרי כל ירא ה' ההולך בדרכיו, מאושר הוא אשר מה שיגיע כפיך כי תאכל, שמצליח בנכסיו, ואשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך, מעומר עם בניך סביב לשלחנך, הם המה השתילי זיתים, שבוה חובטין אותו וממציא שמנו מתוך ההשפעות המצבות שמשפיע לו ה'. ואין צריכין לחובטו במקל, וכמאמרם (סנהדרין צו:) אם אין ישראל עושין תשובה, הקב"ה מעמיד להם מלך שגזירותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירין למוטב ע"ש.

אמנם יש דבר קשה עוד יותר מזה, שגם אחר שרואה שיסורין באים עליו, הפרנסה מתרופפת, הבריאות נחלש, השלום בית אינו בשלימות, חסר הנחת מבניו, ואף על פי כן לא מתעורר, ותולה הכל במקרה. ומחפש עצות איך לתקן הדברים הלקויים בגשמיותו, ולא מתבונן שהכל תלוי בו ובמעשיו, ועל זה מתאונן הנביא (ירמיה ב-ג) לשוא הכיתי את בניכם, מוסר לא לקחו, כיון שאין לוקחין מוסר מהעונש הרי הכה אותם על חנם בלי תועלת. וחמא חמאה ירושלים (איכה א-ח), ובמדרש רבה (שם פסוק כב) חמאו בכפליים ולקחה בכפליים דכתיב (ישעיה מ-ב) כי לקחה מיד ה' כפליים בכל חמאותיה, הרי בזה שתי מצבות, חדא עצם המכה, ושנית שהוא ללא תכלית, ויש להאדם להתבונן תמיד, כי לא חשיד קוב"ה דעביד דינא בלא דינא (ברכות ה).

ואמר הכתוב, והפלה ה' את מכותך ואת מכות זרעך, מכות גדולות ונאמנות, וחליים רעים ונאמנים (כח-נט). ויש לומר כי 'הפלה' הוא מלשון כי יפלא ממך דבר (דברים יז-ח) שהוא מלשון כיסוי. (וכן כתב כאן בתרגום יונתן), והיינו שגם אחר שיבואו עליך היסורין, תהיה מכוסה ממך על מה באו, שלא יתבוננו לתקן המעשים, ויתלו הדבר במקרה, ולא יבינו מה יש לו לתקן, ובאופן כזה באמת היא קללה נמרצת. והכתוב אומר, השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם וגו', וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים וגו', ושמתם את דברי אלה על לבבכם וגו' (דברים יא-מז). והיינו שהתכלית של ועצר את השמים, הוא עבור ושמתם את דברי אלה על לבבכם, להתבונן על מה עשה ה' ככה, ולא יהיו המכות לשוא.

לשנות את מעשיו, מי שזוכה לשוב במצב זה אל ה' ומנצל הרחבת דעתו וממונו לעבודת ה', או יוסיף ה' עליו הטוב כהנה וכהנה, ויתן ויחזור ויתן, אבל אם לא שם אל לבו לשוב משמחה וטוב לבב ורוב כל, אז מתמעט הטוב ההוא לאט לאט ח"ו.

ואמר שוב, ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו, ויש לומר דהוא מלשון הכתוב (בראשית יח-ט) כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו', וברש"י לשון חיבה כמו מודע לאישה (רות ב-א), הלא בעז מודעתנו (שם ג-ב), ואדעך בשם (שמות לג-ז) ע"ש. והפרעון שמתבקש מהאדם מן השמים הם בשני אופנים, מתחלה 'מדעתו' בדרך חיבה בריבוי שפע הטוב, ולפעמים 'שלא מדעתו', על דרך הכישה במקל. ומסיים התנא, והכל מתוקן לסעודה, שהעונשין הללו אינם ח"ו בדרך נקמה כמו בבשר ודם, אלא באים להלבין כתמי הנשמה להזדכך על ידי היסורין הללו, ולתקן אותו שיהיה ראוי להכנס לאותה סעודה של עין לא ראתה אלקים וזולתך יעשה למחכה לה.

וזהו שאמר הכתוב בתחלת התוכחה. והיה אם לא תשמע בקול ה' אלקיך, שמחה הוא כאשר אחר כך ובאו עליך כל הקללות והשיגור, שהקללות הללו יביאו אותך לידי השגות, להשיג על מה עשה ה' כבה, ולהתעורר על ידי זה לשוב אל ה', לתקן המעשים, ולהתבונן על תכלית החיים, מה חובתו בעולמו, להרבות במצות ומעשים טובים מתוך רוב כל.

והיוצא לנו מזה, כי בראשיתו של אדם הקב"ה מעוררו לתשובה על ידי ריבוי השפעות טובות, והחכם עיניו בראשו להתעורר אז ולשום אל לבו, וכי הוא ראוי לכל הטובות הללו, ויתבייש מאתו ית"ש שלא לשלם רעה תחת טובה. ורק אם זה לא מועיל, ולא נמשך אחר ה' כאשר קורא אליו והוא באה, אז בא האופן השנית להמשיכו לטוב כמה שמכיתה במקל ח"ו, יסורין ופגעים רעים וחלישות הדעת ה' ישמרנו. וזהו שאמר התנא 'ובטוב' העולם נידון, שתחלת דינו של האדם מאת ה' הוא על ידי ריבוי שפע הטוב, והכל לפי רוב המעשה, כפי מה שישים זאת אל לבו

בסעודה שלישיית פרשת כי תבא תשע"א לפ"ק

והנה מצוה זו חשובה עד מאד, וכמו שאמרו במדרש (ב"ר א-ד) בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ (א-א), בזכות ביכורים שנקרא ראשית, ראשית ביכורי אדמתך וגו' (שמות כג-ט) נברא העולם ע"כ. ויש להבין תוכן מצוה זו אשר שורש קיום העולם שמונה בתוכה. – וברש"י אדם יורד לתוך שדהו, ורואה תאנה שבכרה, כורך עליה גמי לסימן, ואומר הרי זו ביכורים (ביכורים ג-א) ע"כ. ויש להבין הענין שנקטו חז"ל גמי דייקא. **ובנועם אלימלך** כתב, כי לב האדם מתאווה לפרי הראשון (עיין ישעיה כח-ד), ונפשו מחמדת לאוכלה, ותאותו תוקד בקרבו, וכורך עליה גמי פ' יזכור יום המיתה איך יהא מונח בקבר ויצמח עליו גמי ועשב ע"כ. **ובמאור ושמש** בפרשתנו ביאר יותר, כי על מה זה נגזר על הגוף שיתבלה בעפר, אם לא מחמת חטא אדם הראשון שהיתה על ידי שנמה אחר התאוה, כי טוב העין למאכל וכי תאוה היא לעינים ונחמד העין להשכיל (בראשית ג-ו), ונתדבק בו ובזרעו אחריו וזהמת נחש הקדמוני, שאי אפשר להפרידו אם לא על ידי מיתה וקבורה, ועל ידי זה ישלך תאותו מנגד ע"ש.

אך יש לומר עוד בזה, ודורשי רשומות רמזו גמ"י ר"ת ג'דולים מעשי ה' (תהלים קא-ג), כי הנה מצות ביכורים הוא מהדברים שאין להם שיעור, הפאה והביכורים והראיון (פאה א-א), ולכאורה איזה חשיבות יש לתאנה יחידי להוליכו לבית ה' לביכורים. ונראה בביאורו על פי דברי **המאור ושמש** בפרשתנו שכתב לבאר הכתוב, את ה' האמרת היום להיות לך לאלקים (דברים כו-ט), וביאר על פי מה שאמר הרד"ק מנשחזר וצוקי"ל שענין נסיעת אנשים אל צדיקי הדורות הם

והיה כי תבוא אל הארץ וגו', ולקחת מראשית כל פרי האדמה וגו', ושמת במנא וגו', ולקח הכהן המנא מידך והניחו לפני מזבח ה' אלקיך, וענית ואמרת לפני ה' אלקיך ארמו אובד אבי וגו', ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה', והנחתו לפי ה' אלקיך וגו' (כו-א). ומתחלה נבאר הענין של שתי הנחות הללו, שאחר שקרא פרשת ההודאה מניחו שנית לפני ה'. ומהו הכוונה שאומר בסיום דבריו 'ועתה' הנה הבאתי את ראשית וגו'.

ונראה דאיתא בגמרא (ברכות לה.) רבי לוי רמי כתיב לה' הארץ ומלואה (תהלים כד-א), וכתיב השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם (שם קמז-זו). לא קשיא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה [הרי היא לבני אדם], אמר רבי חנינא בר פפא כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גזול להקב"ה וכו' ע"כ. ומעתה המביא ביכורים מפירותיו הראשונות ועדיין לא בירך עליהם, אין הפירות הללו עדיין משלו, כי לה' הארץ ומלואה, על כן לוקח הכהן המנא מידו ומניחו לפני מזבח ה', להורות לו כי אין זה שלו עדיין אלא הם עוד בגזא דרחמנא, כיון שהוא קודם ברכה. ורק אחר שהאריך בהודאה בקריאת פרשת ביכורים, וקנה הפירות הללו בברכתו, על כן מסיים 'ועתה' אחר קריאת הפרשה, הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה', והניחו לפני ה' אלקיך, כי בהנחה הראשונה לא היתה עדיין פירותיו, והניח פירות ה' לפני ה', ורק אחר קריאת הפרשה הוא מניח פירותיו, פרי האדמה אשר נתת לי ה'.

על כמה פנים, מהם מי שנוסע ללמוד שיוכל להתפלל בדחילו ורחימו כראוי, ומהם מי שנוסע עבור לימוד תורה לשמה, ומהם מי שנוסע ללמוד ממנו מדריגות, ואולם כל זה אינו הכוון העיקרי, והנסיעה העיקרית היא לבקש את ה' לידע ולהודע ממצייאות אלהותו יתברך, ודבר זה אין לו שיעור וערך כלל, וכל אשר יוסיף להודע מהשגת מציאותו יתברך יוסיף לידע שעדיין לא השיג כלל, ולזה יוסיף כל יום לבקש את ה' יותר ויותר. ואמר אדמו"ר הרב הקדוש רבינו אַלְמִלֵךְ זצוק"ל על פסוק (שמות כ-א) וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר אנכי ה' אלקיך, שביאורו שכל הדברים אשר דיבר אלקים וכל המצות שצוה הוא יתברך, תכלית כוונתו קיומם ועשייתם הוא שידע לומר אנכי ה' אלקיך ושישיג בעשייתם ממצייאותו יתברך. וזהו ביאור הכתוב את ה' האמרת היום להיות לך לאלקים, האמרת הוא לשון אמירה ודיבור, פירוש שכל כוונת אמירתך בלימוד התורה והתפלה תהיה לקבוע בלבך אמונת ה' שיהיה לך לאלקים ולהשיג אמונת מציאותו יתברך עכ"ל.

וראיתי לפרש בשם הרה"ק רבי בעריש מביא"ל זצ"ל מאמר הנ"ל, כתיב לה' הארץ ומלואה וכתיב והארץ נתן לבני אדם, כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה, והכוונה הוא דקודם ברכה האדם מעלה על דעתו כי הארץ נתן לבני אדם, ורק לאחר הברכה בא לידי ההכרה והשגה כי לה' הארץ ומלואה ודפח"ח (הובא בפאר ישראל ח"ג קמג). והיינו שקודם הברכה השקפת האדם הוא כי העולם כולו שלנו הוא, חלק ממנה שייך לראובן וחלק לשמעון וכו', אבל אחר הברכה בהתבוננות הוא מכיר שגרים אנו בארץ, אין לנו כלום בו, אלא לה' הארץ ומלואה.

והנה בגמרא (ברכות כ:) אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, כתוב בתורתך (דברים י"ז) אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד, והלא אתה נושא פנים לישראל דכתיב (במדבר ו-כ) ישא ה' פניו אליך. אמר להם וכי לא ישא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך (דברים ה-י), והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה ע"כ. ויש להבין וכי אין לישראל מצות גדולות וחמורות יותר מזה שעבורם ישא להם פנים. וכתב בספר דברי ר"יש דבמתנה ישנם שני סוגי חשיבות, אחד גוף המתנה לפי ערכה ומיובה ושייה, שנית מצד הנותן, כאשר מקבל אדם חפץ במתנה מן המלך, אף שגוף המתנה קטנה היא, מכל מקום כיון שהנותן חשוב מאוד, על ידי זה חשובה המתנה שלו ביותר מערכה, ושמים עליה כעל כל הון. והנה התורה חייבה ואכלת ושבעת וברכת את ה', כי בשיעור שביעה יש חשיבות בהאוכל לברך עליה, אבל ישראל חייבה בעיניהם מתנת השי"ת, ואף שהיא קטנה עד כזית ועד כביצה, אין הם משגיחים על מהות המתנה, אלא חשיבותה הוא לפי ערך הנותן, ומדקדקין לברך גם על אוכל קמץ של כזית וכביצה.

והקב"ה מתנהג עם ישראל מדה כנגד מדה, כי אם יערוך ה' מעשה בני אדם נגד גדולתו ית' אז לא יחשבו מעשיו

לכלום, ולא יגיע לו עבורם שכר, כי איזה חשיבות יש למעשים הפעומים להיות דורן למלך מלכי המלכים. וכן כאשר האדם חוטא אם יחשבם נגד עוצם גדולתו ית'ש איך המריד במלך גדול, אין די עונש אשר יגיע להאדם בעבורם. אמנם מחדו ית'ש שחושב המעשים נגד האדם שהוא בשר ודם קרוין מחומר, אשר יצר לב האדם רע מנעוריו, וממילא שפיר מגיע לו שכר גם עבור דבר קמץ, הגם שאינו בשלימותו, ויוכל להיות לו כפרה על מה שחטא נגד ה'. וזהו הנשיאות פנים שהקב"ה נושא לישראל, והיינו דכתיב ישא ה' פניו אליך, שיחשוב המעשים נגדך. וזהו מדה כנגד מדה על שהם מדקדקין לברך עד כזית וכביצה, בשביל שמעריכין המתנה לפי הנותן, כן הקב"ה מחשיב מעשי ישראל גם כן לפי מדריגתם, ולא לערך המצוה והחטא ודפח"ח. (וכן כתב בקול שמוחה).

ובערוגת הבשם בפרשתנו כתב לפרש בזה הכתוב, ושמתת ככל הטוב אשר נתן לך ה' אלקיך ולביתך (כו-יא), דעיקר השמחה צריכה להיות לא עם הטוב בעצמו, אלא בשביל אשר נתן לך ה' אלקיך, שהקב"ה כביכול בעצמו הוא הנותן להם לכל בשר, והוא דבר יקר וחשוב ע"כ. (וכן כתב בתפארת שלמה).

והנה תכלית מצות ביכורים הוא ההכרה שיש בורא עולם אשר לו השדה ופירותיו, ולה' הארץ ומלואה, ועל כן מביא מראשית וממובחר פירותיו להבעלים שהמציא את הפירות אליו. ולכן לא ניתנה שיעור לביכורים, אלא גם תאנה אחת יכול להביא לביכורים, כי בשעה שמכיר שזהו פרי שקיבל במתנה מאת ה', שהקב"ה מלך מלכי המלכים שלח לו מתנה פירות הללו, הרי לפי ערך הנותן גם תאנה יחיד שמקבל מאת המלך חשובה כמו גורן מלאה פירות, ובהכרה זו שעבורו מביא ביכורים בבית ה' מתעלה בחשיבותו גם פרי יחודי, ולכך כורך עליה גמי, גדולים מעשי ה', שיש חשיבות לתאנה זו מצד הנותן אשר גדולים מעשי ה'.

ולבן הוא לוקח את הביכורים ונותן אותו במנא, בגמטריא ס', (וכתב בבנין הפזורים רמז לביכורים אחד מס' כמבואר בירושלמי ביכורים ג-א), והיינו כי אות ס' מורה על גדלות הנותן שהוא סובב כל עלמין, וממלא כל עלמין, כי אות ס' מורה על ציור העולם וסובבו, והוא לוקח את הביכורים ומניחו בתוך המנא, להורות שחשיבות פירות אלו הם מצד הנותן שסובב כל עלמין.

וזהו שורש כל התורה כולה, להכיר שיש בעלים להבירה, וגר אנכי בארץ, מסתובב בארץ לא לו, אלא לה' הארץ ומלואה, ומי שיש לו הכרה זו בקל עולה לו לקיים מצות ה', כי האדם אשר השקפתו הוא שהארץ הוא לבני אדם, יקשה בעיניו למה הוא מוגבל שאינו יכול לילך לכל מקום שירצה, או לתור אחר עיניו לראות מה שרוצה וכו' בו, אבל מי שהוא אורח אצל חבירו, ונותן לו חדר ומטה לשכב, הוא מבין ומכיר שאינו רשאי ללכת לשאר החדרים, ולראות מה מונח לו בארגוניו, ולאכול מכל הבא

מציעא ל). והיינו דאמר קרא טוב וישר ה' ר"ל שעושה לפנים משורת הדין, על כן יורה חמאים בדרך, היינו אותן מצות שהם בכחינת חמאים מורה אותם בדרך להחזירם לבעליו ודפח"ת. ואם כן במה ששומר הקב"ה מצותיו מקיים בנו מצות השבת אבידה ע"ש.

ויש לומר עוד כי מצות התורה הוא, כי תפגע שור אויבך או חמורו תועה השב תשיבנו לו, כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וגו', עוזב תעזוב עמו (שמות כג-ד). הרי דברואה שור אדם תועה בדרך מצוה להשיבו, ומכל שכן כאשר האדם עצמו תועה, אלקים עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות, הוא מסתובב בעולם תועה, לא מכיר מה חובתו בעולמו, מהו התפקיד המוטל לפניו, ותחת שרגליו יוליכו אותו לבתי כנסיות ולבתי מדרשות הוא תועה בדרכים אחרים, הרי יש מצוה להשיבו לדרכו. וכמו כן כאשר רואה חמור שונאך רובץ תחת משאו, חמור של בעל עבירה שמותר לשונאו, והמשא רובץ עליו עד שהוא כורע ברך לא תוכל להתעלם, הקם תקים עמו. ויש לעזוב השנאה שבלבו עליו ולעזרו, וכמו שפירש התרגום עזב תעזוב עמו, משבק תשבק מה דבלבך עלוהי ותפרק עמיה. ואם כן ישראל גם כאשר יש שנאה בינו לבין קונו, כאשר הוא כורע ברך מגודל הנסיונות, יש מצוה לה' לקיימו להשיבו מתעותו בדרכו, ולעזוב השנאה ולעזור לו שיכול להתקומם.

וזיהו שאמר טוב וישר ה', שגם כאשר הוא זקן ואינו לפי כבודו ויוכל להתעלם ואינו מחוייב בדבר מדינא, מכל מקום הוא טוב וישר לקיים מצותו לפנים משורת הדין, על כן יורה חמאים בדרך, כאשר רואה החומאים איך הם תועים בדרך, שור אויבך או חמורו תועה, הוא מורה לו הדרך הישר להשיבנו על מקומו, ומאיר לו עיניו להתבונן מהו הדרך הישר שיבור לו. וזהו החמיכה של ה' לעם סגולתו, וה' האמירך היום להיות לו לעם סגולה, ולשמור כל מצותיו, שהקב"ה ישמור מצותיו, של השבת חמורו התועה, ומצות עזב תעזוב עמו בפריקת המשא הכבד הכופף אותנו, והקב"ה פותח יד לשבים. אבל זהו רק כאשר האדם עושה בעצמו מה שבידו, וכפירוש רש"י הקם תקים עמו, עם בעליו, אבל אם הלך וישב לו, ואמר לו הואיל ועליך המצוה, אם רצית למען מעון פמור (כבא מציעא לב). אמנם ה' הוא טוב וישר, עושה גם לפנים משורת הדין, לעורר באתערותא דלעילא התועים בדרכיהם לשוב אל הדרך הנכונה. והוא יפתח לבנו בתורתו וישים בלבנו אהבתו ויראתו ולעבדו בלבב שלם, למען לא ניגע לדיק ולא נלד לבהלה.

לידו, אלא יודע שאין לו כאן רק מה שהבעל הבית נותן לו, ועל כל דבר ודבר במיוחד נותן הודאה להבעל הבית המארחו בביתו, והוא מחשיב כל דבר שניתן לו, ומכל שכן כאשר נותן לו בהרחבה אין די מליץ בפיו להודות לו ולשבחיו ולפארו.

וכן אנו מסתובבים בארץ אשר בעירום וכחוסר כל באנו שם, והקב"ה מארח אותנו בביתו, ולא ניתן לנו רשות ללכת ולראות ולאכול ולעשות כל מה שעולה על דעתנו, אלא מה שמרשה לנו הבעל הבית. ועל כל נשימה ונשימה יש לנו להודות ולהלל, ואסור ליהנות מעולם הזה בלי ברכה, דהרי הוא כגוזל מהקב"ה, וזהו תכלית ההכרה של מצות ביכורים, שלא להתרעם על מה שלא ניתן לנו, אלא ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה', אין לנו כלום, וכל מה שנשפע לנו הוא רק מה שנתן לנו ה'.

ואמר הכתוב, את ה' האמרת היום להיות לך לאלקים וללכת בדרכיו וגו', וה' האמירך היום להיות לו לעם סגולה כאשר דבר לך 'ולשמור כל מצותיו' (כו-י). **ובאור החיים** הקי דקדק על סיום הכתוב, הלא דבר זה הוא מתנאי הכבוד שרשם במעשי ישראל לה', כמו שכתוב בפסוק את ה' האמרת, ומה מקום להזכירו בדברים שמה' לישראל, הלא זה הדבר אינו מה שהשי"ת עושה חמיכה לנו, אדרבה היא החמיכה שאנו קבלנו עלינו נגד השי"ת, **ובערוגת הבשם** כתב דמבואר בירושלמי (ראש השנה א-ג) ושמרתם את משמרתו (ויקרא יח-ג), שהקב"ה בעצמו שומר מצותיו, וזהו וה' האמירך היום להיות לו לעם סגולה, ולשמור כל מצותיו, שהוא כביכול בעצמו שומר כל מצותיו.

וביאר מהו החמיכה בזה לישראל, דהנה כתיב (תהלים כה-ח) טוב וישר ה' על כן יורה חמאים בדרך, ופירש בספר חומת אנך 'להחידיא', על פי מה דידוע דכל מצוה שאדם עושה בעוד עונותיו ילכדנו לא פרחית לעילא, אלא הולך ח"ו לסטרא אחרא. וכשחזור בתשובה איך אפשר להוציאם משם, מיהא השי"ת כביכול שומר התורה, ואם כן הוא מקיים מצות השבת אבידה ומחזיר האבידה לבעליו. אמנם הלא כתיב (דברים כב-א) והתעלמת, פעמים שאתה מתעלם כגון זקן ואינו לפי כבודו ואם כן כביכול אינו לפי כבודו (כבא מציעא ל), יתברך שמו להוציא האבידה משם אבל מבואר ברמב"ם (ה' גילה ואבידה יא-ג) דמי שעושה לפנים משורת הדין יש לו להשיב אבידה אפילו שאינו לפי כבודו וידוע מה שדרשו רז"ל ועשית הישר והטוב (דברים ו-יח) זה לפנים משורת הדין (כבא

<p>לעילוי נשמת הר"ר יוסף בנימין זאב ב"ר יעקב יהודה ע"ה נפטר שב"ק נצבים וילך כ"ה אלול תשס"ד לפ"ק ת.נ.צ.ב.ה. נתגרב ע"י בניו הר"ר בערל ודוד דייטש הי"ו</p>	<p>לעילוי נשמת הר"ר מרדכי אהרן חיים ב"ר אליעזר ע"ה נפטר כ"ז אלול תשנ"ט לפ"ק ת.נ.צ.ב.ה. נתגרב ע"י בנו הר"ר אשר יעקב מענצער הי"ו</p>	<p>נתגרב ע"י ידידיו מוה"ר ר' שלמה שיין הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו הכלה תרז' למול טוב</p>
<p>נתגרב ע"י ידידיו מוה"ר ר' אברהם אויש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בחיכום בנו הר"ר יוסף דוד נ"ל לעול התורה והמצות</p>	<p>נתגרב ע"י ידידיו מוה"ר ר' משה יונתן גריינצוויג הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב</p>	<p>נתגרב ע"י ידידיו מוה"ר ר' שלמה שיין הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו הכלה תרז' למול טוב</p>